

LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTS

Ilze Loze

LUBĀNA EZERA MITRĀJA

NEOLĪTA
DZINTARS

UN TĀ APSTRĀDES
DARBNĪCAS

LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA APGĀDS
Rīga 2008

Saturs

Priekšvārds	7
Ievads. Īsi par Lubāna mitrāju: ģeomorfoloģiskais raksturojums, plūdi un to novēršana, arheoloģiskā izpēte	9
1. daļa. Dzintara resursi neolītā Litorīnas jūras piekrastē	14
2. daļa. Infrasarkanā spektroskopija un citas dzintara veidu noteikšanas metodes	17
3. daļa. Dzintara apstrāde ķemmes keramikas kultūras apmetnēs	19
3.1. Dzintara apstrāde apmetnēs uz minerālzemes pacēlumiem	21
3.1.1. Kvāpānu II apmetne	21
3.1.2. Zvejsalu apmetne	22
3.1.3. Ambaine I (Abaiņas grīvas apmetne)	22
3.1.4. Ičas II apmetne	22
3.2. Klānu apmetnes, kuru kultūrslānis veidojies kūdrā	23
3.2.1. Aboras II apmetne	23
3.2.2. Dzedziekstes apmetnes dzintara apstrādes darbnīca	23
3.2.3. Suļkas purva apmetne	25
4. daļa. Dzintars Postnarvas kultūras apmetnēs	31
4.1. Nainiekstes dzintara apstrādes darbnīca	31
4.1.1. Apmetnes topogrāfija un stratigrāfija	31
4.1.2. Dzintara resursi apmetnē	32
4.1.3. Dzintara apstrāde un rotu izgatavošana	34
4.1.3.a. Trapecveida piekariņi	34
4.1.3.b. Cauruļveida krelles	37
4.1.3.c. Pogveida krelles (pogas)	40
4.1.3.d. Ripas un riņķi	41
4.1.3.e. Zoomorfās figūras	41
4.1.3.f. Sfēriskās krelles sagatave	42
4.1.4. Dzintara apstrādes aktīvās zonas apmetnē	42
4.1.5. Smilšakmens plākšņu izmantošana dzintara apstrādē	44
4.1.6. Dzintara apstrādes hronoloģija Nainiekstes apmetnē	45
4.1.7. Dzintara apstrādātāji Nainiekstes apmetnē	45
4.2. Zvidzes apmetnes dzintara apstrādes darbnīca	46
4.2.1. Apmetnes topogrāfija un stratigrāfija	46
4.2.2. Dzintara resursi apmetnē	47
4.2.3. Dzintara apstrāde un rotu izgatavošana	48
4.2.3.a. Trapecveida piekariņi	48
4.2.3.b. Dabiskie dzintara piekariņi	50
4.2.3.c. Figūrveida piekariņi	50
4.2.3.d. Dubultcirvja veida krelles	51
4.2.3.e. Cauruļveida krelles	51
4.2.3.f. Pogveida krelles	53
4.2.3.g. Riņķi un ripas	54
4.2.4. Apmetnes hronoloģija	55
4.2.5. Dzintara izstrādājumu un to sagatavju telpiskā izplatība Zvidzes apmetnē	56
4.3. Piestiņas dzintara apstrādes darbnīca	57
5. daļa. Lubāna ezera iepļaka – dzintara maiņas starpnieks vidējā neolītā	60
6. daļa. Dzintara apstrāde vēlā neolīta apmetnēs	69
6.1. Aboras apmetne – dzintara apstrādes vadošā darbnīca	69
6.1.1. Apmetnes topogrāfija un stratigrāfija	70
6.1.2. Dzintara resursi Aboras apmetnē	72
6.1.3. Dzintara apstrādes zonas Aboras apmetnē	73
6.1.4. Piekariņu izgatavošana	74

6.1.4.a. Zobveida piekariņi	75
6.1.4.b. Atslēggalvasveida piekariņi	86
6.1.4.c. Dabiskā dzintara piekariņi	92
6.1.4.d. Plākšņveida piekariņi	95
6.1.4.e. Pārējo tipu piekariņi	95
6.1.4.f. Apjomīgi darinātie oriģinālie piekariņi	96
6.1.4.g. Plākšņveida zoomorfās figūras un figurālie piekariņi	99
6.1.5. Krelles	100
6.1.5.1. Pogveida krelles	100
6.1.5.1.a. Apaļās pogveida krelles	100
6.1.5.1.b. Četrstūra pogveida krelles	103
6.1.5.1.c. Figurālās pogveida krelles	107
6.1.5.2. Dekoratīvā lielizmēra krelle	107
6.1.6. Cauruļveida krelles	108
6.1.7. Kreļļu virkņu saturētāji	113
6.1.8. Ripas un riņķi	115
6.2. Apmetnes hronoloģija	118
7. daļa. Dzintars vēlā neolīta apbedījumu piedevās Lubāna ezera iepakā	119
7.1. Pogveida apaļās un četrstūra krelles	119
7.1.1. Pogveida kreļļu kompleksi kā apbedījumu piedevu sastāvdaļa	122
7.1.2. Dzintara pogveida kreļļu 3. apbedījuma komplekss kā individuālu sociālās nevienlīdzības atspoguļotājs	122
7.2. Dzintara cauruļveida krelles	125
7.3. Dzintara piekariņi	126
7.3.1. Neregulāras (dabiskas) formas piekariņi	126
7.3.2. Atslēggalvasveida piekariņi	126
7.3.3. Figūrveida piekariņi	127
7.3.4. Piekariņu komplekss kā sociālā nozīmīguma un simbolikas atspoguļotājs	127
8. daļa Pārējās Lubānas mitrāja vēlā neolīta dzintara apstrādes darbnīcas	128
8.1. Asnes apmetne	128
8.2. Eiņu apmetne	132
8.3. Dzintara apstrāde Ičas vēlā neolīta apmetnē	134
8.3.1. Apmetnes topogrāfija un stratigrāfija	138
8.3.2. Dzintara uzkrājumi apmetnē	138
8.3.3. Dzintara izstrādājumi un to sagataves	140
8.3.4. Piekariņi	140
8.3.5. Saspraude	142
8.3.6. Pogveida krelles	142
8.3.7. Cilindriskās un ripveida krelles	143
8.3.8. Ripas un riņķi	143
8.3.9. Dzintara izstrādājumu un sagatavju telpiskais izvietojums apmetnē	143
8.3.10. Ičas apmetnes dzintars pārējo klānu apmetņu dzintara pētniecības kontekstā	143
8.4. Dzintara apstrāde Lagažas apmetnē	144
8.5. Malmutas grīvas apmetne	148
9. daļa. Lubānas mitrāja vēlā neolīta dzintars Baltijas baseina pētījumu kontekstā	149
Nobeigums	156
Saīsinājumi	159
Literatūra	160
Pielikums. Arheoloģiskie izrakumi Lubāna mitrāja neolīta apmetnēs	168
Apmetņu, kapulauku, depoziņu, savrupatradumu vietu rādītājs	170
Personu rādītājs	172
Neolithic Amber of Lake Lubāns Wetlands and Amber-Working Workshops. <i>Summary</i>	173